Το Στενό του Ορμούζ και η κατάρρευση της αμερικανικής ηγεμονίας

Πώς ο πόλεμος της Ουάσιγκτον κατά του Ιράν αποκάλυψε τα όρια της αυτοκρατορικής ισχύος και τη χρεοκοπία της διεθνούς τάξης

Δύο μήνες μετά την έναρξη της αμερικανοϊσραηλινής αεροπορικής εκστρατείας εναντίον του Ιράν, ο κόσμος βρίσκεται αντιμέτωπος με μια κρίση που αψηφά τα γνωστά σενάρια της αμερικανικής στρατιωτικής υπεροχής.* Το Στενό του Ορμούζ —μέσω του οποίου διέρχεται καθημερινά περίπου το ένα πέμπτο της παγκόσμιας κατανάλωσης πετρελαίου— παραμένει ουσιαστικά κλειστό. Περίπου 2.000 πλοία έχουν ακινητοποιηθεί. Οι τιμές της ενέργειας έχουν εκτοξευθεί, ενώ στις Ηνωμένες Πολιτείες η τιμή της βενζίνης έχει αυξηθεί κατά 50%. Και ο Ντόναλντ Τραμπ, ο άνθρωπος που υποσχέθηκε να «κλείνει συμφωνίες», ανακαλύπτει ότι η Τεχεράνη παίζει σκάκι ενώ η Ουάσιγκτον παίζει πόκερ.

Οι αναλογίες με το 1956 είναι δύσκολο να αγνοηθούν. Όταν ο Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ εθνικοποίησε τη Διώρυγα του Σουέζ, η Βρετανία και η Γαλλία επιχείρησαν στρατιωτική επέμβαση μόνο και μόνο για να ταπεινωθούν από την αμερικανική πίεση, σε μια στιγμή που σηματοδότησε το οριστικό τέλος των ευρωπαϊκών αποικιακών φιλοδοξιών. Σήμερα, οι Ηνωμένες Πολιτείες φαίνεται να βρίσκονται σε μια ανάλογη θέση. Η Ουάσιγκτον ξεκίνησε έναν πόλεμο που δεν μπορεί να κερδίσει γρήγορα, δεν μπορεί να κλιμακώσει χωρίς καταστροφικές συνέπειες και δεν μπορεί να εγκαταλείψει χωρίς να παραδεχθεί την ήττα. Το Στενό του Ορμούζ ενδέχεται να αποδειχθεί η «στιγμή του Σουέζ» για την αμερικανική ισχύ.

Η αρχιτεκτονική της αποτυχίας

Ο πόλεμος ξεκίνησε στα τέλη Φεβρουαρίου του 2026 με αυτό που Ισραηλινοί και Αμερικανοί αξιωματούχοι περιέγραψαν ως αποφασιστική κοινή αεροπορική επίθεση εναντίον ιρανικών πυρηνικών και στρατιωτικών εγκαταστάσεων. Ο δηλωμένος στόχος ήταν η αλλαγή καθεστώτος — ή,

τουλάχιστον, η καταστροφή της δυνατότητας του Ιράν να απειλεί το Ισραήλ και να προβάλλει την ισχύ του στην ευρύτερη περιοχή. Μέσα σε έναν μήνα, Ισραηλινοί αξιωματούχοι διακήρυσσαν ότι είχαν «συντρίψει τη μηχανή παραγωγής πυραύλων του Ιράν». Ο Τραμπ δήλωνε ότι η νίκη ήταν πλέον ζήτημα χρόνου.

Πέντε εβδομάδες αργότερα, η Ισλαμική Δημοκρατία δεν δείχνει σημεία παράδοσης. Η ηγεσία της, παρά τις στοχευμένες δολοφονίες ανώτερων θρησκευτικών προσωπικοτήτων —συμπεριλαμβανομένου του ίδιου του Αγιατολάχ Χαμενεΐ— δεν έχει καταρρεύσει. Οι Φρουροί της Επανάστασης έχουν ουσιαστικά αναλάβει τα ηνία της χώρας.

Ο Αγιατολάχ Αλιρεζά Αραφί θεωρείται ίσως η σημαντικότερη θεολογική φυσιογνωμία της νεότερης γενιάς της σιιτικής ιεραρχίας. Ο Μοχάμεντ Μπάγκιρ Γαλιμπάφ, πρόεδρος της Βουλής, προέρχεται από το πολιτικοστρατιωτικό περιβάλλον των Φρουρών. Ο Μόχσεν Ρεζαΐ υπήρξε επικεφαλής του γενικού επιτελείου των Φρουρών της Επανάστασης ήδη από την ηλικία των 27 ετών, κατά τη διάρκεια του πολέμου Ιράν–Ιράκ, και σήμερα λειτουργεί ως στρατιωτικός σύμβουλος της ανώτατης θρησκευτικής ηγεσίας. Πρόκειται για μια γενιά πολιτικών και στρατιωτικών στελεχών γύρω στα πενήντα, οι οποίοι —με εξαίρεση τον Αραγτσί, που ανήκει στους μεταρρυθμιστές— εντάσσονται σε αυτό που στο Ιράν αποκαλείται παράταξη των «συντηρητικών αρχών» και στη Δύση χαρακτηρίζεται ως «σκληροπυρηνικοί». Ωστόσο, ακριβώς επειδή πρόκειται για βετεράνους του πολέμου Ιράν–Ιράκ, διαθέτουν έντονο πραγματισμό στη διαπραγμάτευση.

Στο στρατιωτικό πεδίο, το Ιράν ενεργοποίησε αυτό που οι αναλυτές αποκαλούν πλέον «Αποκεντρωμένη Άμυνα» ή «Μωσαϊκό»: τριάντα μία ημιαυτόνομες επαρχιακές μονάδες που μπορούν να επιχειρούν χωρίς κεντρική διοίκηση. Δεν υπάρχει ενιαίο αρχηγείο προς καταστροφή, ούτε δίκτυο επικοινωνιών που μπορεί να παραλύσει ολοκληρωτικά. Κάθε περιοχή λειτουργεί εντός μιας γενικής στρατηγικής, χωρίς να απαιτείται καθημερινή καθοδήγηση από ένα κεντρικό επιτελείο.

Αυτός δεν είναι ο πόλεμος για τον οποίο είχε σχεδιάσει το Πεντάγωνο. Το αμερικανικό στρατιωτικό δόγμα, όπως διαμορφώθηκε μέσα από δεκαετίες επεμβάσεων από το Ιράκ μέχρι τη Λιβύη, βασίζεται στην παραδοχή ότι οι δολοφονίες της ηγεσίας οδηγούν σε ταχεία πολιτική αποσύνθεση. Όμως το Ιράν αφιέρωσε αυτές ακριβώς τις δεκαετίες στη μελέτη των αμερικανικών μεθόδων και στην προετοιμασία αντιμέτρων. Το αποτέλεσμα είναι μια μορφή ανταρτοπολέμου σε κρατικό επίπεδο. Η Τεχεράνη γνωρίζει ότι δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τις ΗΠΑ και το Ισραήλ σε μια μετωπική στρατιωτική σύγκρουση. Αυτό που επιδιώκει είναι να αυξήσει το κόστος της αμερικανοϊσραηλινής επιχείρησης —ιδίως για τα αραβικά κράτη του Κόλπου, τα οποία οι ΗΠΑ έχουν αναλάβει να προστατεύουν— και ταυτόχρονα να διασφαλίσει την επιβίωση του καθεστώτος.

Το Ιράν έχει αποδείξει ότι διατηρεί σημαντική ικανότητα αντιποίνων. Βαλλιστικοί πύραυλοι έπληξαν το ισραηλινό έδαφος, αναγκάζοντας καθημερινά τους πολίτες να καταφεύγουν σε καταφύγια. Οι Χούθι στην Υεμένη μπορούν να εντείνουν τις επιχειρήσεις τους στην Ερυθρά Θάλασσα. Και, κυρίως, η Τεχεράνη έχει μετατρέψει το ίδιο το Στενό του Ορμούζ σε στρατηγικό όπλο, επιβάλλοντας χρεώσεις

για την ασφαλή διέλευση πλοίων — μια πρακτική που ισοδυναμεί με de facto άσκηση κυριαρχικού ελέγχου επί διεθνών υδάτων.

Η πολιτική οικονομία της αυτοκρατορικής υπερέκτασης

Για να κατανοήσουμε γιατί η Ουάσιγκτον βρίσκεται σε αυτή τη θέση, πρέπει να κοιτάξουμε πέρα από τη στενή στρατιωτική διάσταση και να εξετάσουμε τις βαθύτερες δομές της αμερικανικής ισχύος στη Μέση Ανατολή. Η τάξη πραγμάτων μετά το 1990 στηριζόταν σε τρεις βασικούς πυλώνες: την αδιαμφισβήτητη στρατιωτική κυριαρχία των ΗΠΑ, την ανακύκλωση των πετροδολαρίων μέσω του αμερικανικού χρηματοπιστωτικού συστήματος και τη διατήρηση ενός πλέγματος κρατών-πελατών στον Κόλπο. Το Ισραήλ λειτουργούσε ως περιφερειακή δύναμη επιβολής του status quo και ως εργαστήριο τεχνολογιών επιτήρησης, καταστολής και ασύμμετρου πολέμου, οι οποίες στη συνέχεια εξάγονταν διεθνώς.

Αυτή η αρχιτεκτονική άρχισε να εμφανίζει ρωγμές πολύ πριν από τον σημερινό πόλεμο. Η νίκη της Χεζμπολάχ απέναντι στο Ισραήλ το 2006 απέδειξε ότι ασύμμετρες δυνάμεις, υποστηριζόμενες από ιρανική τεχνολογία, μπορούσαν να επιβάλουν δυσανάλογο κόστος στον ισχυρότερο συμβατικό στρατό της περιοχής. Παράλληλα, ο λεγόμενος «Άξονας της Αντίστασης» —Ιράν, Χεζμπολάχ, Χαμάς, Χούθι και ιρακινές πολιτοφυλακές— ανέπτυξε μια ολοκληρωμένη στρατιωτικοβιομηχανική ικανότητα, την οποία οι Ηνωμένες Πολιτείες υποτίμησαν συστηματικά.

Η ιρανική αμυντική βιομηχανία, παρά τις δεκαετίες κυρώσεων, πέτυχε αυτό που πολλοί αναλυτές περιγράφουν ως «βιομηχανική ανθεκτικότητα». Η Τεχεράνη έμαθε να ανακυκλώνει τεχνολογίες, να εφαρμόζει αντίστροφη μηχανική και να παράγει εγχώρια οπλικά συστήματα που οι δυτικοί ειδικοί θεωρούσαν αδύνατον να κατασκευάσει. Αυτή η δυνατότητα, πλέον διασυνδεδεμένη με ρωσικά και κινεζικά αμυντικά δίκτυα, προσφέρει στο Ιράν ένα στρατηγικό βάθος που δεν μπορεί να εξαλειφθεί βραχυπρόθεσμα μέσω αεροπορικών βομβαρδισμών. Στη θάλασσα η Τεχεράνη έχει υιοθετήσει μια ναυτική στρατηγική που βασίζεται στην ευελιξία, τη διασπορά των δυνάμεων, τις πολλαπλές πηγές απειλής και την αύξηση του κόστους οποιασδήποτε άμεσης στρατιωτικής επέμβασης. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, διαθέτει πλέον πλεονεκτήματα για τη διαχείριση της ναυτικής αντιπαράθεσης. Ίσως το σημαντικότερο από αυτά τα ατού είναι η τακτική των «εντατικών επιθέσεων» με τη χρήση ταχέων και ελαφρών σκαφών. Αυτή η στρατηγική αντιμετώπισε αποτελεσματικά και τελικά εξουδετέρωσε την επιχείρηση Project Freedom για τον απεγκλωβισμό των πλοίων από τον Περσικό Κόλπο.

Ο σημερινός πόλεμος, επομένως, δεν αντανακλά τόσο την αμερικανική ισχύ όσο την αμερικανική αδυναμία — μια fuite en avant, μια φυγή προς τα εμπρός μέσω της κλιμάκωσης, όταν όλες οι άλλες επιλογές έχουν αποτύχει. Η κυβέρνηση Τραμπ, όπως και οι προκάτοχοί της, επιχείρησε να εξαλείψει

το Ιράν ως στρατηγικό εμπόδιο στην αμερικανική περιφερειακή κυριαρχία. Ωστόσο, τα διαθέσιμα εργαλεία —κυρώσεις, δολοφονίες, αεροπορικοί βομβαρδισμοί— αποδείχθηκαν ανεπαρκή.

Η αντίφαση στον πυρήνα του πολέμου

Η θεμελιώδης αντίφαση της αμερικανικής θέσης γίνεται εμφανής όταν εξετάσει κανείς τις δηλώσεις του ίδιου του Τραμπ. Αν η Ουάσιγκτον είναι διατεθειμένη να βομβαρδίσει το Ιράν αλλά όχι να διασφαλίσει την επαναλειτουργία του Στενού του Ορμούζ, τότε ο πραγματικός στόχος έχει ήδη μετατοπιστεί. Δεν πρόκειται πλέον για την αποκατάσταση της τάξης στον Κόλπο, αλλά για την αναζήτηση μιας διεξόδου.

Οι αλλοπρόσαλλες δηλώσεις του Τραμπ περί ενός κοινού ιρανοαμερικανικού συστήματος διοδίων στο Στενό, οι οποίες αντιμετωπίστηκαν ως γραφικότητα, αποκαλύπτουν στην πραγματικότητα την αυξανόμενη απελπισία της κυβέρνησής του για οποιαδήποτε λύση μπορεί να παρουσιαστεί ως επιτυχία. Η προτροπή του προς τη Βρετανία να «βρει το δικό της πετρέλαιο» και η δήλωσή του ότι «οι ΗΠΑ δεν θα είναι πλέον εκεί για να σας βοηθήσουν» σηματοδοτούν μια ιστορική υποχώρηση από τον μεταπολεμικό ρόλο της Αμερικής ως εγγυήτριας της ελευθερίας της ναυσιπλοΐας και του παγκόσμιου εμπορίου.

Αυτό είναι το βαθύτερο ερώτημα που θέτει η κρίση: αν οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν είναι διατεθειμένες να πολεμήσουν για την ελευθερία της θαλάσσιας διέλευσης, τότε για ποιον σκοπό είναι ακόμη πρόθυμες να πολεμήσουν; Η απάντηση φαίνεται ολοένα και πιο σαφής: μόνο για συγκρούσεις που μπορούν να κερδηθούν γρήγορα, με χαμηλό κόστος και, κατά προτίμηση, από άλλους.

Τα κράτη του Κόλπου, που επί δεκαετίες θεωρούσαν την αμερικανική προστασία δεδομένη, βρίσκονται πλέον άμεσα εκτεθειμένα. Για πρώτη φορά, οι μοναρχίες της Αραβικής Χερσονήσου υφίστανται τις συνέπειες των περιφερειακών συγκρούσεων αντί να χρηματοδοτούν πολέμους μέσω αντιπροσώπων. Η ψευδαίσθηση της ασφάλειας που αγοράστηκε με εξοπλιστικά συμβόλαια και πολιτική υποταγή στην Ουάσιγκτον έχει καταρρεύσει.

Τα κράτη του Κόλπου βρέθηκαν μπροστά σε τρεις «εκπλήξεις». Πρώτη ήταν η συμπερίληψη του ελέγχου του Στενού του Ορμούζ σε περίοπτη θέση στις διαπραγματεύσεις Τεχεράνη-Ουάσιγκτον. Δεύτερη, η ραγδαία επιδείνωση των συγκρουσιακών στοιχείων στις σχέσεις των αραβικών κρατών που υπέβοσκαν μετά τη βαθιά έκθεση του αραβικού περιφερειακού συστήματος στην ισραηλινή γενοκτονία εναντίον των Παλαιστινίων στη Λωρίδα της Γάζας, καθώς και στους πολέμους στον Λίβανο και την Υεμένη. Η τρίτη έκπληξη ήταν η αποχώρηση των Εμιράτων από τον ΟΠΕΚ και ιδιαίτερα η στενή στρατιωτική πρόσδεσή του στο Ισραήλ. Το σχήμα συλλογικής ασφάλειας του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, το οποίο κτίστηκε για να αντιμετωπίσει την ιρανική

επαναστατική επιρροή στη δεκαετία του 1980 φαίνεται να κλυδωνίζεται επικίνδυνα σε αυτόν τον πόλεμο.

Ο αέναος πόλεμος του Ισραήλ

Αν τα αμερικανικά συμφέροντα στη σύγκρουση παραμένουν ασαφή, οι ισραηλινοί στόχοι είναι σαφείς — και εξαιρετικά επικίνδυνοι. Για τον Μπενιαμίν Νετανιάχου, η παρούσα συγκυρία συνιστά μια ιστορική ευκαιρία για την εξάλειψη του βασικού περιφερειακού αντιπάλου του Ισραήλ. Οποιοδήποτε αποτέλεσμα δεν οδηγεί σε αλλαγή καθεστώτος στην Τεχεράνη θεωρείται αποτυχία.

Ωστόσο, οι στρατιωτικοί περιορισμοί του Ισραήλ έχουν γίνει εμφανείς. Παρά τις εντυπωσιακές τακτικές επιτυχίες —την επιχείρηση με τους βομβητές εναντίον της Χεζμπολάχ, τις δολοφονίες του Χασάν Νασράλα και του Αγιατολάχ Χαμενεΐ— η στρατηγική νίκη παραμένει άπιαστη. Η Χεζμπολάχ συνεχίζει να πολεμά, η Χαμάς εξακολουθεί να δρα επιχειρησιακά στη Γάζα και οι Χούθι διατηρούν τη δυνατότητα προβολής ισχύος σε μεγάλες αποστάσεις.

Ο υποστράτηγος ε.α. Γιτζάκ Μπρικ κατηγορεί την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία ότι καλλιεργεί ψευδή εικόνα επιτυχίας. Κατά την άποψή του, η Χαμάς ανασυγκροτείται, η Χεζμπολάχ δεν έχει ηττηθεί και το Ισραήλ δεν διαθέτει επαρκή άμυνα απέναντι σε υπερηχητικούς και βαλλιστικούς πυραύλους. Παράλληλα, διακρίνει βαθιά κοινωνική πόλωση, απώλεια κοινωνικής συνοχής, τεράστιο οικονομικό κόστος, διεθνή απομόνωση και τον κίνδυνο ακόμη και μιας μελλοντικής ρήξης με τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Αυτό που προσφέρει το Ισραήλ δεν είναι μια βιώσιμη στρατηγική νίκης αλλά ένας αέναος πόλεμος. Όπως παρατηρούν πλέον ακόμη και Ισραηλινοί αναλυτές, για τον Νετανιάχου ο πόλεμος μετατρέπεται από μέσο πολιτικής σε κανονικότητα. Οι εκεχειρίες δεν αντιμετωπίζονται ως ευκαιρίες για διπλωματία αλλά ως εμπόδια στην ολοκλήρωση των στρατηγικών στόχων.

Ο στρατιωτικός αναλυτής Αλόν Μπεν Νταβίντ περιγράφει μια βαθιά ηθική και πειθαρχική κρίση στον ισραηλινό στρατό και στην κοινωνία συνολικά. Αναφέρεται σε λεηλασίες και καταστροφές στον Λίβανο, σε ακραίες συμπεριφορές στρατιωτών, στην πολιτικοποίηση του στρατεύματος και στη διάβρωση της πειθαρχίας. Επισημαίνει επίσης ότι εγκλήματα πολέμου διαπράττονται σχεδόν καθημερινά στη Δυτική Όχθη, ενώ το κράτος αδυνατεί να επιβάλει τον νόμο στους εξτρεμιστές εποίκους.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες παραμένουν δεμένες με έναν σύμμαχο του οποίου ο ορισμός της επιτυχίας είναι δομικά ανέφικτος και του οποίου η ροπή προς την κλιμάκωση υπερβαίνει ακόμη και την ανοχή του Τραμπ στο χάος. Δεν είναι τυχαία η αυξανόμενη ανησυχία ισραηλινών think tanks, όπως το INSS, για τη ραγδαία πτώση της δημοφιλίας του Ισραήλ στην αμερικανική κοινωνία.

Το Παλαιστινιακό ζήτημα

Μέσα σε αυτή τη γενικευμένη περιφερειακή κρίση, το Παλαιστινιακό καταλαμβάνει μια ιδιότυπη θέση. Η επίθεση της Χαμάς στις 7 Οκτωβρίου 2023 και η επακόλουθη ισραηλινή εκστρατεία στη Γάζα —την οποία το Διεθνές Δικαστήριο χαρακτήρισε ενδεχομένως γενοκτονική— αποτέλεσαν τον καταλύτη της σημερινής περιφερειακής κλιμάκωσης. Ωστόσο, η ίδια η παλαιστινιακή υπόθεση έχει σχεδόν εξαφανιστεί από τον αμερικανικό δημόσιο λόγο, απορροφημένη από την αντιπαράθεση με το Ιράν.

Αυτή η μετατόπιση εξυπηρετεί τα ισραηλινά συμφέροντα. Παρουσιάζοντας τη σύγκρουση ως αναμέτρηση με τον «ιρανικό επεκτατισμό» και όχι ως συνέπεια της κατοχής και της αποστέρησης δικαιωμάτων των Παλαιστινίων, το Τελ Αβίβ κατόρθωσε να εντάξει την αμερικανική στρατιωτική ισχύ στη δική του περιφερειακή ατζέντα. Η παλαιστινιακή υπόθεση εξαφανίζεται πίσω από το φάσμα μιας υποτιθέμενης ιρανικής απειλής.

Η έκβαση του πολέμου θα καθορίσει ωστόσο το μέλλον της Παλαιστίνης. Μια πλήρης ιρανική συνθηκολόγηση πιθανότατα θα οδηγούσε στην πλήρη αποστρατιωτικοποίηση της Γάζας και στο τέλος της ένοπλης αντίστασης. Μια συμφωνημένη αποχώρηση του Ιράν από τις περιφερειακές συγκρούσεις θα απομόνωνε τη Χαμάς. Αντίθετα, μια αμερικανική αποχώρηση χωρίς επίτευξη των στόχων θα μπορούσε να ενισχύσει τον Άξονα της Αντίστασης και να ανανεώσει τη στήριξη προς τις παλαιστινιακές οργανώσεις.

Εντωμεταξύ η εθνοκάθαρση στην Δυτική Όχθη και η γενοκτονική στρατηγική στη Λωρίδα της Γάζας συνεχίζονται. Σύμφωνα με τον Eyal Weizman «στη Γάζα, η συστηματική καταστροφή του περιβάλλοντος – αγροτικές εκτάσεις, πηγές νερού και αλιευτική βιομηχανία – κατέστρεψε την ικανότητα της κοινωνίας να εξασφαλίσει τη επιβίωσή της. Οι επιθέσεις εναντίον σχολείων και τζαμιών μείωσαν τη δυνατότητά της να οργανωθεί και να προσφέρει αλληλοβοήθεια για την άμβλυνση των χειρότερων επιπτώσεων της έλλειψης τροφίμων, επιδεινώνοντας έτσι την πείνα. Η ταυτόχρονη καταστροφή του ενός τομέα εντείνει τη ζημιά σε όλους τους άλλους.» Αναφέρει τη δήλωση Ισραηλινού στρατηγού ότι η Γάζα έχει μετατραπεί σε ένα μέρος «όπου κανένας άνθρωπος δεν μπορεί να επιβιώσει».

Αυτό που παραμένει σαφές είναι ότι το Παλαιστινιακό δεν μπορεί να διαχωριστεί από το ευρύτερο ζήτημα της ηγεμονίας στη Μέση Ανατολή. Οι ίδιες δυνάμεις που διατήρησαν επί δεκαετίες την ατιμωρησία του Ισραήλ —η αμερικανική στρατιωτική υποστήριξη, η ευρωπαϊκή διπλωματική κάλυψη και οι σχέσεις με τα κράτη του Κόλπου— βρίσκονται πλέον σε κρίση.

Η αναδυόμενη πολυπολική πραγματικότητα

Ίσως η σημαντικότερη συνέπεια της κρίσης είναι η επιτάχυνση της μετάβασης προς μια πολυπολική παγκόσμια τάξη. Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν δαπανήσει πολιτικό κεφάλαιο που δύσκολα θα ανακτήσουν. Σύμμαχοι του ΝΑΤΟ αρνήθηκαν να παράσχουν στρατιωτική υποστήριξη, ενώ ο Παγκόσμιος Νότος —αλλά και παραδοσιακοί εταίροι όπως η Βρετανία και η Γερμανία— είτε καταδίκασαν είτε αποστασιοποιήθηκαν από την αμερικανική επιλογή της κλιμάκωσης.

Η μονομερής επίθεση κατά τη διάρκεια εν εξελίξει πυρηνικών διαπραγματεύσεων, ακολουθούμενη από την αδυναμία επίτευξης είτε αλλαγής καθεστώτος είτε μιας ταχείας συμφωνίας, παρουσιάζει όλα τα χαρακτηριστικά της αυτοκρατορικής υπερέκτασης.

Η Κίνα, αντιθέτως, επιχειρεί να εμφανιστεί ως η δύναμη που μπορεί να σταθεροποιήσει ό,τι η Αμερική αποσταθεροποίησε. Αν το Πεκίνο αναδειχθεί σε βασικό διαμεσολαβητή —είτε μέσω του Πακιστάν είτε μέσω ενός πολυμερούς συστήματος ασφαλείας για το Στενό— η συμβολική ανατροπή θα είναι πλήρης: οι Ηνωμένες Πολιτείες αποδόμησαν την τάξη, η Κίνα τη σταθεροποίησε.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζει επίσης τη δική της κρίση. Η εξάρτηση της ευρωπαϊκής ενεργειακής ασφάλειας από αμερικανικές στρατιωτικές εγγυήσεις, τις οποίες η Ουάσιγκτον δείχνει πλέον απρόθυμη να τηρήσει, αποκαλύπτεται με δραματικό τρόπο. Οι προσπάθειες ευρωπαϊκών κρατών να διαπραγματευθούν απευθείας με την Τεχεράνη για την ασφαλή διέλευση των πλοίων τους δημιουργούν ρωγμές στο εσωτερικό της νατοϊκής συμμαχίας. Η ευρωπαϊκή στρατηγική αυτονομία παύει να είναι θεωρητική συζήτηση και μετατρέπεται σε άμεση γεωπολιτική ανάγκη.

Ο αμερικανοϊσραηλινός πόλεμος εναντίον του Ιράν ανέτρεψε τις παραδοσιακές δυτικές στρατιωτικές αντιλήψεις, οι οποίες βασίζονταν στην ακριβή τεχνολογία, την αεροπορική υπεροχή και τη μαζική στρατιωτική δαπάνη. Αντί για πανάκριβα οπλικά συστήματα, το Ιράν αξιοποίησε ασύμμετρες τακτικές: φθηνά drones, πυραυλικά συστήματα, υπόγειες εγκαταστάσεις και αποκεντρωμένη παραγωγή όπλων. Η φθηνή και εύκολα διαθέσιμη τεχνολογία επιτρέπει πλέον σε μικρότερες δυνάμεις να καινοτομούν γρήγορα και αποτελεσματικά, σε αντίθεση με τη Δύση που εξαρτάται από αργές και γραφειοκρατικές αμυντικές βιομηχανίες. Ως αποτέλεσμα, η υπεροχή που παλαιότερα προσέφερε η οικονομική δύναμη και η κυριαρχία του δολαρίου μετατρέπεται σε μειονέκτημα λόγω του υπερβολικού κόστους παραγωγής όπλων.

Παράλληλα, τα μεγάλα δυτικά στρατιωτικά μέσα —όπως αεροπλανοφόρα και τεθωρακισμένα— γίνονται ολοένα πιο ευάλωτα απέναντι σε σμήνη drones, πυραύλους και νέες μορφές θαλάσσιου πολέμου. Το Ιράν, απέδειξε ότι μια καλά οργανωμένη ασύμμετρη στρατηγική μπορεί να αντέξει ακόμη και εκτεταμένους βομβαρδισμούς. Επιπλέον, η δημόσια εικόνα της δυτικής πολεμικής τακτικής επιβαρύνεται από τις μεγάλες απώλειες αμάχων που καταγράφονται συνεχώς μέσω κοινωνικών δικτύων και κινητών τηλεφώνων. Χώρες όπως η Ρωσία και η Κίνα έχουν ήδη αντιληφθεί αυτά τα νέα

δεδομένα και ότι η Δύση κινδυνεύει να βρεθεί απροετοίμαστη απέναντι στις νέες μορφές ασύμμετρου πολέμου.

Η χρεοκοπία της διεθνούς τάξης

Η τρέχουσα κρίση σηματοδοτεί κάτι περισσότερο από μια γεωπολιτική αναδιάταξη. Αντιπροσωπεύει την κατάρρευση της μεταπολεμικής διεθνούς τάξης ως μηχανισμού περιορισμού της ισχύος των μεγάλων δυνάμεων. Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών απουσιάζει ουσιαστικά από τη διαχείριση της σύγκρουσης. Σε όλους τους προηγούμενους πολέμους στη Μέση Ανατολή, ο ΟΗΕ διατηρούσε τουλάχιστον έναν ρόλο νομιμοποίησης. Σήμερα μοιάζει πολιτικά άνευ σημασίας.

Το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, οι κανόνες των ένοπλων συγκρούσεων και η απαγόρευση των επιθετικών πολέμων έχουν μετατραπεί σε επιλεκτικά εργαλεία που τα ισχυρά κράτη επικαλούνται μόνο όταν εξυπηρετούν τα συμφέροντά τους. Το Διεθνές Δικαστήριο μπορεί να εκδίδει αποφάσεις, αλλά δεν διαθέτει κανέναν μηχανισμό επιβολής απέναντι σε πυρηνικές δυνάμεις.

Δεν πρόκειται απλώς για αποτυχία επιμέρους θεσμών αλλά για κρίση ολόκληρου του συστήματος. Η λεγόμενη φιλελεύθερη διεθνής τάξη βασιζόταν πάντοτε στην αμερικανική ισχύ και στην αμερικανική βούληση να επιβάλλει —έστω επιλεκτικά και υποκριτικά— τους κανόνες της. Τώρα που η αμερικανική ισχύς εμφανίζεται περιορισμένη και η αμερικανική προθυμία να επωμιστεί το κόστος της παγκόσμιας σταθερότητας εξανεμίζεται, η διεθνής τάξη αποκαλύπτεται γυμνή: ως ένα σύστημα όπου οι ισχυροί επιβάλλουν ό,τι μπορούν και οι αδύναμοι υφίστανται ό,τι δεν μπορούν να αποτρέψουν.

Συμπέρασμα

Βρισκόμαστε μπροστά σε μια τεκτονική μετατόπιση των παγκόσμιων σχέσεων ισχύος, συμπυκνωμένη σε λίγους μήνες κρίσης. Οι Ηνωμένες Πολιτείες παραμένουν η ισχυρότερη στρατιωτική δύναμη στον κόσμο. Ωστόσο, η ισχύς χωρίς τη δυνατότητα αποτελεσματικής πολιτικής αξιοποίησης παύει να είναι πραγματική ισχύς.

Η μονοπολική εποχή που ξεκίνησε το 1991 φαίνεται να ολοκληρώνεται όχι μέσα από μια θεαματική αναμέτρηση, αλλά μέσω μιας αργής επίδειξης αδυναμίας: της αδυναμίας επίτευξης στρατηγικών στόχων, διατήρησης συμμαχιών, διαχείρισης της κλιμάκωσης και διαμόρφωσης βιώσιμης στρατηγικής εξόδου.

Το Στενό του Ορμούζ —μια στενή θαλάσσια λωρίδα— έχει μετατραπεί στο σημείο όπου όλες αυτές οι

αντιφάσεις συμπυκνώνονται και γίνονται ορατές. Από εκεί διέρχεται το 20% του παγκόσμιου πετρελαίου. Από εκεί διέρχεται πλέον και η αξιοπιστία των Ηνωμένων Πολιτειών ως εγγυήτριας της διεθνούς ασφάλειας.

Το τι θα προκύψει από αυτή την κρίση δεν θα εξαρτηθεί από τις προθέσεις ενός και μόνο δρώντα. Η ίδια η δυναμική των γεγονότων έχει αποκτήσει αυτονομία. Όμως, όποια διεθνής τάξη αναδυθεί τελικά —αμερικανική, κινεζική ή πραγματικά πολυπολική— θα διαμορφωθεί μέσα από τις εξελίξεις αυτών των εβδομάδων και των επόμενων μηνών.

Τι ακριβώς γεννιέται παραμένει ακόμη ασαφές.

* Το άρθρο παραδόθηκε στις 10 Μαΐου 2026

Ο Σωτήρης Ρούσσος είναι καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Πελοποννήσου και επιστημονικός υπεύθυνος του Κέντρου Μεσογειακών, Μεσανατολικών και Ισλαμικών Σπουδών. Το βιβλίο του «Η Μέση Ανατολή και ο πόλεμος στη Γάζα» κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Έρμα